

УДК 027.7:908](477.52-21Глухів)

Книш А. М.

заступник директора бібліотеки
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА ЯК СКЛАДОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті відображено краєзнавчий доробок бібліотеки, що полягає у виявленні, збиранні, збереженні та популяризації писемних матеріалів, пов'язаних з історією та сьогоденням міста, якому випала доля бути колись величною столицею Української козацької держави.

Ключові слова: патріотичне виховання, краєзнавча діяльність, бібліографічні покажчики, наукова робота, студентська молодь.

Нині ніхто не сумнівається в тому, що справа розбудови України, відродження духовності та національної свідомості її народу неможлива без копіткої й систематичної роботи з відродження занедбаних людською байдужістю славних колись міст і сіл, що матеріалізують історичну пам'ять нашої землі.

Метою статті є всебічне висвітлення краєзнавчої роботи як одного з провідних напрямів діяльності бібліотеки університету, що є характерною рисою нашого часу, коли українське суспільство приділяє значну увагу вихованню патріотизму, вивченню вітчизняної історії та літератури.

Краєзнавство є своєрідним містком, який поєднує покоління минулі з поколіннями сьогоднішніми й прийдешніми, сприяє вихованню в молоді патріотизму, національної свідомості, високої моральності, допомагає виховувати у жителів краю почуття справжніх господарів територій, на яких вони проживають, сприяє розумінню зв'язку та взаємодії малої батьківщини з усією країною, надає знання про національні, етнічні, природо-географічні, культурно-історичні, мовні традиції краю, формує культуру міжетнічного спілкування, толерантне ставлення один до одного [11]. Незважаючи на набутий за період української незалежності досвід, краєзнавча проблематика потребує спеціального та детального дослідження.

Одним із перших нормативних документів у галузі бібліотечної справи незалежної України стало Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України (1991 р.), в основу якого покладено сучасну концепцію бібліотечного краєзнавства. Проблемам краєзнавчої діяльності бібліотек України значну увагу приділяв відомий науковець, історик української бібліографії І. І. Корнейчик, який у 1964–1968 рр. опублікував конспекти лекцій «Краєзнавча бібліографія», що й на сьогодні є найповнішим джерелом з історії краєзнавчої бібліографії.

У 1980-х рр. в Україні проведено масштабні наукові дослідження краєзнавчої роботи бібліотек, у яких взяли участь працівники відділу історичного краєзнавства Державної історичної бібліотеки УРСР А. М. Комська та В. П. Кисельова, викладачі інститутів культури Н. М. Кушнарєнко, О. П. Крицький та ін.

Важливим джерелом інформації для дослідження стану краєзнавчої роботи бібліотек є аналітичні та бібліографічні матеріали Державної історичної бібліотеки України, дисертаційні роботи з історії краєзнавчої бібліографії в Україні. Надзвичайно цінну інформацію з цієї теми містять статті з досвіду роботи бібліотек [9, с. 163].

Методи і форми краєзнавчої роботи бібліотеки Глухівського НПУ ім. О. Довженка спрямовані на формування особистості молодого українця – розумного, духовно багатого, з високим почуттям національної гідності. У 2016 році розроблена бібліотекою та затверджена рішенням Вченої ради університету «Програма популяризації читання серед студентської молоді Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка на 2016–2020 рр. (на реалізацію концепції державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року)». Перед колективом бібліотеки постало першочергове завдання – наблизити до студентів університету, майбутніх учителів, духовні цінності краєзнавчої книжки, розкрити ті найкращі особливості художнього слова, завдяки яким вони в подальшій своїй професійній діяльності зможуть підвести своїх учнів до розуміння цих цінностей – любові та поваги до рідної землі.

Останнім часом більш помітно серед студентства зростає інтерес до історичного минулого міста. Протягом останніх років молодь дедалі більше звертає увагу на життєвий шлях видатних людей, що є цілком закономірно, оскільки біографії видатних людей завжди були і є прикладом для наслідування. Сьогодні особливо важливо, щоб підрастаюче покоління виховувалось на зразках життя та діяльності кращих представників нації, серед яких особливе місце посідає геній українства О. П. Довженко [5, с. 47]. З першого дня, відколи університету присвоєно його славне ім'я, бібліотека розпочала роботу зі створення «Довженківської світлиці». Саме тут зосереджено всю літературу про життя й творчість Довженка. На початку кожного навчального року для всіх студентів першого курсу до неї організовують екскурсію. Саме тут їх знайомлять з творами О. П. Довженка різних років видання. Вони мають змогу потримати в руках книги, за якими навчався Олександр Петрович, коли був студентом Глухівського учительського інституту (1911–1913 рр.), переглянути кадри з найкращих його кінокартин.

У роботі з краєзнавчою бібліографією застосовано інформаційні технології – бібліографічну продукцію створюють у традиційному друкованому та електронному форматах. З 2012 р. в електронному каталозі бібліотеки підтримується база даних «Довженківська світлиця», яка на сьогодні налічує 220 записів. У 2014 р. бібліографи уклали бібліографічну пам'ятку «Великий зодчий українського кінематографу: до 120-річчя з дня народження українського кінорежисера і письменника О. П. Довженка».

Значне місце в роботі бібліотеки посідає бібліографічне краєзнавство. Російський учений М. Щерба стверджував, що воно виконує зберігаючу, довідкову й інформаційну функції, забезпечуючи первинною й вторинною документальною інформацією всі види, форми й спрямування краєзнавчої діяльності [15, с. 72].

Краєзнавча бібліографія є невід'ємною складовою частиною всієї системи бібліографії, а бібліографія, як вважає М. Вохришева, – це засіб збереження й розвитку культури і водночас є культурною цінністю [3].

Важливою умовою успіху кожної наукової праці є якнайповніша обізнаність з теми дослідження, з тим, що вже зроблено попередниками, і тим, що знайшло відображення в науковій літературі – монографіях, розвідках, статтях і навіть в їх окремих розділах або параграфах. Без бібліографічної підготовки не можна починати жодної наукової праці – від студентського реферату до серйозного монографічного дослідження.

У 2016 р. виповнилось 150 років нашому земляку, одному із засновників Української Академії наук та Національної бібліотеки, другому президенту УАН України М. П. Василенку. У рамках відзначення цієї дати в електронному каталозі бібліотеки створено базу даних «М. П. Василенко» (109 записів), укладено бібліографічну пам'ятку. 19 лютого в науковому читальному залі бібліотеки відбулися історико-бібліографічні читання «Микола Прокопович Василенко – український учений, політичний і громадський діяч: до 150-річчя від дня народження». Завдяки співпраці з науковцями кафедри історії та правознавства й краєзнавцями краю захід пройшов на досить високому рівні.

Історії Глухова, його природі, пам'яткам мистецтва та культурному розвитку присвячено численні друковані праці. Глухів згадували в літописах, хроніках, у записках мандрівників. У ХІХ ст. питання історичного розвитку, географічного положення, культури та мови нашого краю інтенсивно досліджували українські та російські вчені. Завдяки їхнім працям нам вдалося зібрати матеріал, що стосується краю (тодішньої Чернігівщини, нині – Сумщини), міста Глухова та Глухівського повіту.

Протягом останніх 20 років побачили світ публікації академіка НАН України, глухівчанина, правознавця Ю. С. Шемшученка, який сприяє висвітленню державотворчих здобутків Гетьманщини глухівського періоду і краєзнавчим дослідженням; монографія доцента В. І. Белашова «Глухів – столиця Гетьманщини (до Глухівського періоду історії України (1706–1722 рр.))» – настільна книжка студентів, які вивчають історію України; кандидата наук з архітектури В. В. Вечерського (керівника проекту Глухівського історико-культурного заповідника – нині «Національний заповідник «Глухів»), який присвятив історії та архітектурі нашого краю серію монографічних досліджень; колишнього директора Сумського обласного архіву Г. М. Івануценка, який надрукував кілька збірок унікальних документів з історії Глухівщини, зокрема про Ярославецьку республіку, що об'єднала десятки сіл Кролевеччини, Путивльщини та Глухівщини у боротьбі з радянською владою [6, с. 14].

Науково-дослідна робота за різними напрямками краєзнавства давно стала невід'ємним складником діяльності бібліотеки Глухівського НПУ ім. О. Довженка. Її працівники постійно досліджують джерельну базу про Глухів у фондах бібліотеки. Окремим предметом краєзнавчих досліджень є видання та публікації у місцевій пресі з проблем історії, сучасності та перспектив розвитку міста.

До 2012 р. формувалася систематична і тематична картотека книжок і статей з питань краєзнавства, а після придбання університетом АБС «УФД/Бібліотека» підтримується краєзнавча база даних «Глухів та Глухівщина».

Збереження рідкісних і цінних видань, особливо дореволюційних, мало велике значення для створення джерелознавчої бази історичної та краєзнавчої науки, яку постійно використовують викладачі університету, студенти, вчителі та учні шкіл міста й району. Багато нового в літопис історичного минулого Глухова внесено археологами, вченими, бібліографами країни, викладачами університету та краєзнавцями В. Ткаченко, В. Белашовим, В. Заїкою та ін.

Давно вже виникла потреба у виданні більш-менш вичерпної бібліографічної праці, присвяченої Глухову. Це допоможе дослідникам історії Глухова й історії України, краєзнавцям, бібліотечним працівникам без значних витрат сил відшукати потрібний матеріал, докладно ознайомитися з літературою з того чи іншого питання. Доречно зазначити, що спроби укласти покажчик з цієї теми вже були. У 1992 р. до 1000-ліття міста бібліотекою (тоді ще Глухівського педагогічного інституту) здійснено дослідження «По історичних містах Київської Русі. Глухів», зокрема укладено списки літератури, однак далі справа не зрушилась [13, с. 56]. Ще одну спробу укласти бібліографічний покажчик, присвячений історії міста, здійснено у 2008 р. до 300-річчя гетьманської столиці – міста Глухова. На той час бібліографи провели додатковий пошук, за рахунок чого кількість записів було збільшено. Однак знову до логічного кінця роботи не було доведено.

На сьогодні результатом пошуку є 563 бібліографічні записи, 111 з яких становлять відомості про документи другої половини XIX ст. Наша робота – ретроспективний науково-допоміжний покажчик «Джерела інформації про Глухів у фондах наукової бібліотеки Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» складається із двох частин:

I. «Глухів від найдавніших часів до Глухівського періоду Гетьманщини (1708 – 1782 рр.)»

Історія Глухова давньоруської доби, а потім XIV, XVII–XVIII ст. – це історія чудового міста, забудованого кам'яними й дерев'яними будівлями, красивим собором у давньовізантійському стилі, з іконостасом із старого каррарського мармуру, одинадцятьма храмами та розкішними спорудами, розквітом ремесел, промислів, торгівлі, освіти і культури.

II. «Глухів від XIX століття до сьогодення»

Історія Глухова XIX ст. тісно пов'язана з іменем Миколи Артемовича Терещенка, мільонера-цукрозаводчика, мецената. Його внесок у благоустрій міста, розвиток освіти й культури величезний. Близько півтора мільйони рублів

особистих коштів витрачено ним на будівництво Учительського інституту (нині – Глухівський НПУ ім. О. Довженка), чоловічої та жіночої гімназій, ремісничого училища тощо [1, с. 57].

Глухів відвідували Т. Шевченко, П. Куліш, Марко Вовчок, Ганна Барвінок, живописець В. Тропінін, композитор М. Глінка. У Глухівському учительському інституті, заснованому в 1874 р., у різний час здобували освіту письменники С. Васильченко, О. Довженко, чеський композитор Ян Ступка. Зі стін Глухівського педагогічного інституту вийшли вчені зі світовим ім'ям: астрофізик І. Шкловський, мікробіолог Е. Квасніков, хімік О. Овчаренко та ін.

Описи включеної в покажчик літератури зроблено *de visu*. Описи анотовані, анотації розширені. У них наведено відомості про джерела інформації, короткі біографічні дані тощо.

Показчик містить нові та відомі джерела: збірники документів і матеріалів, довідники і туристські путівники, книжки історичного, географічного змісту, праці з питань економіки, статистики, культури та освіти, статті з періодичних видань, а також інші матеріали, на сторінках яких увіковічено події минулого і сучасного Глухова.

Науково-допоміжна бібліографія не обмежується лише забезпеченням науково-дослідної діяльності. Вона орієнтована на наукову діяльність у широкому розумінні, включаючи науково-дослідну, науково-педагогічну, науково-організаційну, науково-інформаційну тощо [10, с. 79].

Формування інтересу студентської молоді до читання краєзнавчої літератури є важливою соціально значимою педагогічною проблемою виховання національно свідомої та духовно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. *Белашов В. И.* Глухов – забытая столица гетманской Украины / В. И. Белашов. – Киев : Украина, 1992. – 132 с.
2. *Белашов В. И.* Скільки років Глухову? / В. И. Белашов, М. П. Гурець // Березіль. – 1991. – № 8. – С. 176–177.
3. *Вохрышева М. Г.* Библиографическая деятельность: структура и эффективность / М. Г. Вохрышева. – М. : Кн. палата, 1989. – 199 с.
4. *Володько В.* Бібліотечне краєзнавство як самостійний напрям діяльності бібліотек для дітей : історіографічний аспект / В. Володько // Вісн. Кн. палати. – 2006. – № 6. – С. 26–27 ; № 7. – С. 30–31.
5. *Гриневич В.* Глухів у формуванні світогляду О. П. Довженка / В. Гриневич // VII Довженківські читання «Олександр Довженко і українська культура: історія, традиції, сучасність» : зб. наук. пр. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Харків, 2014. – С. 43–54.
6. *Зайка В.* Остання гетьманська столиця. Глухів: материк знищеної пам'яті / В. Зайка // День. – 2016. – 12–13 лют. (№ 24/25). – С. 14.
7. Історико-культурна спадщина Глухівщини : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф., присвяч. 1000-літтю м. Глухова (27–28 жовт. 1992 р.) / Глухів. держ. пед. ін-т. – Глухів, 1992. – 138 с.
8. Історія Києва : бібліогр. покажч. Т. 1. Історія Києва з найдавніших часів до 1917 р. Вип. 1. Історія Києва з найдавніших часів до 1861 р. / Держ. іст. б-ка Укр. РСР, Держ. публ. б-ка Акад. наук Укр. РСР. – Київ : ГУ ДРП, 1958. – 329 с.
9. *Міляевич І.* Формування базових елементів вітчизняних краєзнавчих ресурсів в останнє радянське тридцятиріччя (1959–1990 рр.) / І. Міляевич // Вісн. Львів. ун-ту. Серія

книгознавство бібліотекознавство та інформаційні технології : зб. наук. пр. / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2014. – Вип. 8. – С. 162–183.

10. Пономаренко Л. Формування системи бібліографічних посібників у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / Лариса Пономаренко // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2006. – С. 75–83.

11. Сопова Т. Краєзнавство: погляд бібліотекаря / Т. Сопова // Бібліосвіт. – 2007. – № 1. – С. 10–16.

12. Сташків М. Краєзнавча діяльність : взаємозв'язок, системність, розмаїття тем і прийомів / М. Сташків // Вісн. Кн. палати. – 2006. – № 6. – С. 24–26.

13. Столбишева Г. А. По історичних містах Київської Русі. Глухів : бібліографічний покажчик літератури з питань краєзнавства до 1000-ліття заснування міста / Г. А. Столбишева // Історико-культурна спадщина Глухівщини : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф., присвяч. 1000-літтю м. Глухова (27–28 жовт. 1992 р.) / Глухів. держ. пед. ін-т. – Глухів, 1992. – С. 56–61.

14. Устіннікова О. Краєзнавчих посібників багато не буває / П. Устіннікова, О. Сенько // Вісн. Кн. палати. – 2006. – № 3. – С. 10–11. – Рец. на кн.: Місто Ніжин з найдавніших часів до 1917 року : бібліогр. покажч. / авт.-упоряд. Л. В. Гранатович. – Ніжин, 2005. – 304 с.

15. Щерба Н. Н. Краеведение и библиотека: сущность, внутренние структуры и внешние связи / Н. Н. Щерба // Совет. библиотекосведение. – 1992. – № 5/6. – С. 67–76.

Knysh A. M.

Regional studies of Olexander Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university library as a constituent of student's youth patriotic education

The article displays the Library's developments in regional studies. Regional studies include detection, collection, preservation and advertisement of written material devoted to the history and the present time of a town, that once was the metropolis of the Cossack state.

Key words: *patriotic education, regional studies, bibliographic indexes, research, student's youth.*

УДК 027.7:021.2:[378.035:172.15]

Скаченко О. О.

завідувач сектору
Наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИМОГИ СУЧАСНОСТІ

У статті висвітлюються мета та основні напрями національно-патріотичного виховання студентської молоді, що реалізуються у Науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв.

Ключова слова: *Наукова бібліотека КНУКіМ, патріотичне виховання, благодійні акції, проекти.*

Процеси зміни політичних, соціальних і культурних пріоритетів в Україні супроводжуються пробудженням національної самосвідомості та духовного відродження. Драматичні події Революції Гідності, трагічні та героїчні вчинки учасників АТО докорінно змінили життя і думки українських громадян, змусили інакше визначити свої життєві пріоритети, бажання і прагнення. Позначилися ці події і на діяльності бібліотек вищих навчальних закладів, в яких виховання патріотизму, активної життєвої позиції молоді вийшло на одне з головних місць. Найголовнішими ознаками